

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Πρόλογος	11
----------	----

[Α΄ ΜΕΡΟΣ]

Θ Ε Ω Ρ Ι Ε Σ

Εισαγωγή	15
----------	----

1. Η θεωρία του ηδονισμού	19
Η φυσιοκρατική πλάνη	24

2. Η θεωρία του ενστίκτου	45
Ορισμός	45
Η απόκλιση του Πρωταγόρα	54
Απόπειρα θεραπείας της ηθικής θεωρίας του Χομπς	63

3. Η θεωρία της κατηγορικής προσταγής	69
Περιγραφή	69
Αμφισβήτηση	80

4. Η θεωρία του ωφελιμισμού	83
Ορισμός	83
Η έννοια του Αριστοτέλη για την ευδαιμονία	85
Ο ωφελιμισμός των Μπένθαμ και Μιλ	91
Αναίρεση	99

5. Η θεωρία της ενόρασης	107
--------------------------	-----

Η ιδιοτυπία των ηθικών όρων	107
Κριτική	110
6. Η ανάλυση της ηθικής γλώσσας	117
Η συναισθηματική θεωρία	117
Η επιτακτικοκρατική θεωρία	125

[Β΄ ΜΕΡΟΣ]

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ

Εισαγωγή	137
1. Η αξία του ανθρώπου	141
2. Φυγή	149
3. Διαρκής ειρήνη	157
4. Ηθική, νόμος, επιστήμη	167
5. Ηθική, υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, Γενετική	171
Βιβλιογραφία	183
Πίνακας ονομάτων και όρων	187

Ε Ι Σ Α Γ Ω Γ Η

Ό,τι με τις ηθικές θεωρίες των επιχείρησαν, πρωτίστως, οι εισηγητές των να κάνουν ήταν να ορίσουν το καλό, και, κατ' επέκτασιν, να υποδείξουν στους ανθρώπους πώς πρέπει να συμπεριφέρονται. Γιατί εκείνο που θεωρούμε καλό, αισθανόμαστε και την υποχρέωση να το κάνουμε – ασχέτως εάν, τελικώς, δεν το κάνουμε. Λέγοντας σε κάποιον ότι το «Περιμένοντας τον Γκοντό» του Μπέκετ είναι καλό έργο, τον προτρέπω να πάει να το δει. Θα ήταν παράλογο να του πω: «είναι καλό έργο, αλλά δεν πρέπει να πας να το δεις».

Ενώ, κατά γενικήν ομολογία, εκείνο που είναι καλό πρέπει να το κάνουμε, δεν συμβαίνει, εντούτοις, να συμφωνούμε ως προς το τι είναι καλό, για να το κάνουμε. Την διαφωνία μας αυτή δε, δεν μπορούμε να την λύσουμε προστρέχοντας σε ανθρώπους που ως εκ της ιδιότητάς των έχουν αφιερώσει μεγάλο μέρος της ζωής των στην διερεύνηση ηθικών ζη-

τημάτων. Και τούτο, γιατί μεταξύ αυτών, επίσης, υπάρχουν διαφωνίες ως προς το τι είναι καλό.

Η ποικιλία των απόψεων γύρω από τον ορισμό του καλού δεν οφείλεται στους εισηγητές των, δεν είναι δηλαδή αποτέλεσμα της δικής των αδυναμίας να σκεφθούν καλύτερα. Η απόκλιση της μιας θεωρίας από την άλλη για το καλό οφείλεται στην ίδια την φύση τους.

Σε κάθε θεωρία ο εισηγητής της ξεκινά από ορισμένες προϋποθέσεις, που εκλαμβάνονται ως αληθείς, και προχωρά στην διατύπωση επιμέρους προτάσεων, οι οποίες, ως προερχόμενες από αληθείς προϋποθέσεις, θεωρούνται, επίσης, αληθείς. Οι προκείμενες κάθε θεωρίας, όμως, αν δεν πρόκειται για ταυτολογίες, έχουν υποθετικό χαρακτήρα. Διατυπώνοντας τις θεωρίες των οι επιστήμονες απλώς υποθέτουν ότι οι αρχές πάνω στις οποίες στηρίζονται είναι αληθείς, χωρίς ν' αποκλείουν το ενδεχόμενο ν' αποδειχθούν, τελικώς, ψευδείς. Και η πιο βέβαιη ακόμη επιστημονική αρχή κλείνει μέσα της το ενδεχόμενο ν' ανατραπεί κάποια στιγμή. Ο νόμος της βαρύτητας μπορεί μεν να μην έχει διαψευσθεί μέχρι σήμερα, αλλά τίποτε δεν αποκλείει στο μέλλον ν' αμφισβητηθεί. Τότε δικαιολογείται ο επιστημονικός χαρακτήρας μιας θεωρίας, εφόσον χαρακτηρίζεται από την δυνατότητα της διάψευσής της. Από τον κανόνα αυτόν δεν εξαιρούνται, βεβαίως, οι ηθικές θεωρίες.

Σε κάθε ηθική θεωρία προϋποτίθεται κατ' ανάγκην ένας ορισμός για το καλό. Είναι αδιανόητο να υπάρξει ηθική θεωρία, και γενικότερα η ηθική φιλοσοφία, χωρίς αυτήν την προϋπόθεση, όπως ακριβώς είναι αδύνατον να υπάρξει η γεωμετρία χωρίς την προϋπόθεση της έννοιας του χώρου.

Από τον ιδιαίτερο τρόπο δε με τον οποίο σε μια ηθική θεωρία ορίζεται το καλό χαρακτηρίζεται και η θεωρία. Οι ηθικές θεωρίες του ηδονισμού και του ωφελιμισμού χαρακτηρίζονται έτσι, επειδή το καλό ταυτίζεται από τους εισηγητές των, αντιστοίχως, με την ηδονή και την ευδαιμονία.

Οι ορισμοί για το καλό, που συνιστούν τις αρχές, τις βασικές προϋποθέσεις των ηθικών θεωριών, δεν πρέπει να εκληφθούν ως καθολικώς και απολύτως αληθείς προτάσεις, αλλά να θεωρηθούν ως απλές υποθέσεις. Μάλιστα, η υποθετική ισχύς των ηθικών αρχών είναι σαφώς μεγαλύτερη από εκείνη των επιστημονικών θεωριών.

Η ισχύς μιας επιστημονικής αρχής εξαρτάται από την αντιστοιχία της προς την πραγματικότητα. Μπορεί κάποιος, ασφαλώς, να σκεφθεί ότι ενδέχεται στο μέλλον ν' ανατραπεί ο νόμος της βαρύτητας. Πότε όμως; Μόνο εφόσον επισημανθεί έστω ένα γεγονός που να τον διαψεύδει. Διαφορετικά, όσο ο νόμος της βαρύτητας βρίσκεται σε αντιστοιχία προς την πραγματικότητα, είμαστε υποχρεωμένοι να τον θεωρούμε έγκυρο. Ένας επιστημονικός νόμος αντικαθίσταται από μια νέα επιστημονική αρχή, εφόσον η τελευταία αυτή μας βοηθάει να εξηγήσουμε καλύτερα τα γεγονότα στα οποία αναφέρεται. Ο σκοπός της διατύπωσης μιας επιστημονικής αρχής είναι να περιγράψει όσο γίνεται ακριβέστερα την πραγματικότητα. Αν η θεωρία της σχετικότητας που διατύπωσε ο Αϊνστάιν αντικατέστησε την θεωρία του Νεύτωνα για τον χώρο και τον χρόνο, είναι διότι οι αρχές που υπέθεσε ο Αϊνστάιν περιείγραφαν κατά τρόπον πληρέστερο την πραγματικότητα από όσο οι αντίστοιχες αρχές του Νεύτωνα.

Με τις ηθικές αρχές, όμως, οι άνθρωποι δεν έχουν στόχο

να περιγράψουν τι ισχύει στην πραγματικότητα. Όταν διατυπώνει κάποιος την ηθική αρχή ότι σωστό είναι όλοι οι άνθρωποι να τηρούν τις υποσχέσεις των, ο στόχος του δεν είναι να περιγράψει κάτι που συμβαίνει πράγματι και που, αν δεν συμβαίνει, τότε και η αρχή που διατυπώνει είναι αυθαίρετη. Μπορούμε να τον φανταστούμε να ζει σε μια κοινωνία όπου ουδείς τηρεί τις υποσχέσεις του, κι αυτός να υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι πρέπει να τηρούν τις υποσχέσεις των. Με την διατύπωση των ηθικών αρχών οι εισηγητές των υποδεικνύουν έναν τρόπο συμπεριφοράς τον οποίον οι άνθρωποι, άσχετα με το πώς πράγματι συμπεριφέρονται, οφείλουν ν' ακολουθούν. Επειδή οι ηθικές αρχές δεν καθορίζονται από το τι ισχύει στην πραγματικότητα, η δυνατότητα της υιοθέτησής των ή της απόρριψής των είναι απεριόριστη.

Ο υποθετικός χαρακτήρας ορισμών για το τι είναι καλό, όπως αυτοί που παρατίθενται στην συνέχεια του βιβλίου, μας παρέχει το δικαίωμα να στεκόμαστε κριτικά απέναντί τους. Να μην τους αντιμετωπίζουμε όπως την πρόταση των πιστών «ο Θεός υπάρχει», την οποίαν ουδείς εξ αυτών διανοείται ν' αμφισβητήσει, αλλά να τους εκλαμβάνουμε σαν αποφάνσεις που μπορεί να είναι ακριβείς, οι οποίες, επίσης, είναι ενδεχόμενο να είναι άστοχες ή αυθαίρετες.